

Bundeling adviezen naar aanleiding van een aantal schouwen voor buurten in de westelijke tuinsteden (Parkstad)

Amsterdam, 20 juni 2000

Tobias Woldendorp

Inhoudsopgave

1	Schouw vanuit veiligheidsoptiek van buurt 5 Geuzenveld/Slotermeer	3
1.1	Attractiviteit	3
1.2	Toegankelijkheid	4
1.3	Territorialiteit/markering	5
1.4	Zichtbaarheid	6
2	Schouw vanuit veiligheidsoptiek van buurten 6, 7 en 8 Geuzenveld/Slotermeer	7
2.1	Attractiviteit	7
2.2	Toegankelijkheid	10
2.3	Territorialiteit/markering	10
2.4	Zichtbaarheid	11

1 Schouw vanuit veiligheidsoptiek van buurt 5 Geuzenveld/Slotermeer

Vooraf

De buurtschouw vond plaats met vertegenwoordigers van buurtcomités, een buurtregisseur van politie, een vertegenwoordiger van Far West alsmede vertegenwoordigers van het stadsdeel (Volkshuisvesting, Beheer openbare ruimte en groen). De leiding lag bij het RIGO. Omdat het vooral regende was er weinig activiteit in de buurt. Desalniettemin werd door de vele toelichtingen op markante plekken een goed beeld van het functioneren van buurt 5 mogelijk.

Voor het toetsen van plannen en het maken van risicoanalyses maakt DSP-groep altijd gebruik van de toetsingscriteria voor sociaal veilig ontwerpen (Van der Voordt en van Wegen, TU Delft 1990). Deze oorspronkelijke acht criteria zijn door voortschrijdend inzicht bij grotere praktijkgerichte projecten (Utrecht City Project, Ondergronds bouwen) binnen DSP-groep teruggebracht tot volgend vierluik:

- Attractiviteit.
- Toegankelijkheid.
- Territorialiteit/markering.
- Zichtbaarheid.

De oorspronkelijke acht criteria (aanwezigheid potentiële daders, aanwezigheid van sociale ogen, zichtbaarheid, attractiviteit, betrokkenheid/verantwoordelijkheid, aantrekkelijkheid potentieel doelwit, toegankelijkheid/vluchtwegen, fysieke kwetsbaarheid van potentieel doelwit) vallen hierbinnen. Naast deze criteria is voor onze benadering het drieluik 'context-ontwerp-beheer' van groot belang voor het krijgen van greep op het studiegebied.

Tijdens de twee uur durende schouw zijn bij de verschillende verkavelingsvormen, openbare ruimten en entreesituaties opmerkingen geplaatst ten aanzien van sociale veiligheid. Deze zijn deels door het RIGO opgetekend. Om geen uitputtend aanvullend verslag van de schouw te geven is in overleg gekozen de belangrijkste constatering op te hangen aan genoemde criteria. De weergave volgt per onderdeel in hoofdlijnen de wandeling. Soms zijn bij een geconstateerd probleem meerdere criteria van toepassing.

1.1 Attractiviteit

- De wijk heeft een open structuur, is ruim van opzet en voorziet in veel groenvoorzieningen. De bomen zijn volgroeid en dragen bij aan de uitstraling. Dit is een kwaliteit, die niet onderschat moet worden. Het lagere groen is evenwel vooral technisch groen ('schaamgroen'), en heeft vooral een defensief karakter.
- De trambaan is een enorme barrière. Het is daarom ook vreemd dat er gesproken wordt van één buurt. Dit is een geforceerde administratieve opdeling, die nooit geslecht kan worden.

Het feit dat desgevraagd de politie spreekt van buurtjes 5A en 5B onderschrijft de gedachte dat een dergelijke typologie afbreuk doet aan de mogelijkheden identiteit aan een buurt te verlenen.

- Bij de plekjes, die ingericht zijn als speeplek ontbreekt het alleszins aan fantasie. Elk plekje heeft een alzijdig geel hekwerkje, één wipkip en een zandbak. Banken om te zitten ontbreken. Het is allemaal zo standaard en overal hetzelfde dat het weinig liefdevol overkomt. Een bijdrage aan de identiteit wordt hiermee in ieder geval niet geleverd.
- Een bijzonder aandachtspunt dat onder dit criterium valt is het gebrek aan plekken waar jongeren wél kunnen en mogen rondhangen zonder anderen daartoe tot overlast te zijn. Jongeren, die willen stoeren, spelen of gewoon hangen, zijn, ondanks de riante opzet van de openbare ruimte, in de wijk nergens welkom: plaatsen om te voetballen zonder overlast voor de omgeving te berokkenen zijn er niet of nauwelijks. In die zin is een oplossing zoals de 'Wijkarena', een fraai vormgegeven kooi naast de parkeerplaats bij Artis, een aardige referentie. Op een klein oppervlak staat een door meerdere groepen op verschillende delen van de dag, druk gebruikt verhard voetbalveld. In het zicht van woningen, maar zonder direct overlast te veroorzaken. De jongeren hebben ook respect voor de schoonheid/attractiviteit van de speciaal ontworpen kooi.
- Aan de Senegastraat is een begeleid wonen project voor geestelijk gehandicapten, dat door zijn afkerende vorm en afschrikwekkende heining een negatieve uitstraling heeft. Tevens vormt het complex zo een achterkant op een cruciaal kruispunt vlak bij het Confusiusplein, terwijl de restruimte benut wordt. Veel vriendelijker en beter beheerbaar zou zijn een dergelijk project rond een hof te groeperen. Tevens zou op dergelijke wijze de architectuur dan wél een beeldrager kunnen zijn.

1.2 Toegankelijkheid

- Qua ruimtelijke attractiviteit scoort buurt 5 weliswaar, maar qua toegankelijkheid is dit in de loop der jaren verslechterd. Het leeuwendeel van de tussen twee flats gelegen 'binnen'terreinen is afgesloten, 'volgestort' met groen en niet voor bewoners toegankelijk (dit geldt voor zowel de flats tussen de Van Moerkerkenstraat en Lodewijk van Deyselstraat in buurt 5A, als voor de flats tussen Descartesstraat en Socratesstraat in buurt 5B). Daarnaast is niet gekozen dit gebrek aan toegankelijkheid met fraai kijkgroen te compenseren. Het is door de defensieve groenvulling momenteel vlees noch vis.
- Een afgeleid probleem van het niet toegankelijk maken van dergelijke groengebieden is dat de betrokkenheid gering zal blijven. In die zin valt het te overwegen de ruimten meer openbaar voor de bewoners (centrale afsluitbare ingang vanuit de blokken). Door de terreinen te verbijzonderen kunnen ze een bijdrage leveren aan de identiteit van de verschillende onderdelen van de buurt (Referentie: binnentuinenproject in Berlijn met als thema de sprookjes van Grimm door Martha Schwartz landscapearchitects uit Boston USA). De gemeenschappelijke tuinen zijn bij dit project in uitvoering, toegankelijk voor bewoners.

- Opvallend is de moeilijke bereikbaarheid van de centrale groene zone aan de kop van de Du Perronstraat: terwijl een grote druk op de openbare ruimte aanwezig is, is er hier maar een beperkt aantal bruggen.
- Betrokkenheid kan ook vergroot worden door de mensen zogenaamd technisch groen als nutsgroen in erfpacht te geven; door eigen groenten te kweken ontstaat meer betrokkenheid bij de leefomgeving. Op kleine schaal gebeurt dit al bij een plantsoen aan de Parmenidesstraat. Op grotere schaal in De Bijlmer (zo even uit het hoofd: tussen de honingraten in de G-buurt).
- Andere groengebieden zijn zeer toegankelijk en lenen zich uitstekend voor bijvoorbeeld voetballen, terwijl dit vanuit de specifieke situatie (ramen, tuinen!!) ongewenst is. Te denken valt hierbij aan de met zware populieren beplante driehoekjes aan de Van Moerkerkenstraat.

1.3 Territorialiteit/markering

- Onduidelijke overgangen tussen straat en voorpleinen bij flats, zoals dat bij de Melis Stokehof en David Humehof het geval is. Het is onduidelijk waar de beheergrenzen en daarmee de grenzen van aansprakelijkheidstelling bij ongevallen liggen.
- Een vergelijkbare onduidelijkheid komt ook terug in de groenvlakken. Daar zijn soms lappen van corporatiegroen in gemeentegroen geschoven. Zo is duidelijk afleesbaar dat overlast door balspel heeft geresulteerd in het inplanten met prikkelbosjes en anderszins defensief groen. Dit laatste trekt vooral zwerfvuil en niet zelden is het middel erger dan de kwaal. Dit wordt mede ingegeven door de verschillen in de frequentie waarmee wordt schoongemaakt: de gemeente maakt in de regel 1x per week schoon. De corporatie 1x per maand.
- In de Melis Stokehof staan ook laagbouwwooningen, die nu eens een duidelijke scheiding tussen privé en openbaar hebben, dan weer niet. Voor het markeren van domein is een uniforme in de architectuur mee-ontworpen erfscheiding van belang. Goede voorbeelden hiervan zijn dicht bij huis te vinden in Nieuw Sloten, maar ook elders in het land zijn onder invloed van het Politie Keurmerk Veilig Wonen uniforme erfscheidingen verschenen.
- Op zich is er wat voor te zeggen dat er gestreefd wordt naar het gesloten bouwblok. Dit is vanuit criminaliteitspreventie een goed te beheren verkavelingstype. Door tussen twee portiekflats hekken te plaatsen wordt er wel een voorzet gedaan, maar is de kwaliteit/de gebruikswaarde nog niet bereikt¹.

Noot 1 In Frankfurt am Main is in een vergelijkbare buurt met 'plattenbau' een project gerealiseerd, waarbij telkens op de kop van twee stroken flats een atelierwoning is gebouwd.

- Op architectuurniveau is een ander voorbeeld van onduidelijkheid over het mijn en dijn (markering) de wijze waarop aan de P. van Hemertstraat de boxen zijn gegroepeerd: door de gemeenschappelijke entree achter een 'fuik' van tweezijdig geplaatste bergingen te leggen wordt een semi-openbare voorhof gecreëerd, die, behalve dat deze slecht in het zicht ligt, vooral ook grote problemen oplevert met beheerbaarheid / verantwoordelijkheid. Idealiter ligt de eigendomsgrens architectonisch na de laatste berging (vanaf de portiekentree gezien).

1.4 Zichtbaarheid

- De zichtbaarheid is opmerkelijk goed. De straten zijn recht en overzichtelijk. Ondanks dat de lichtmasten op het autoverkeer zijn afgestemd (hoogte en lichtkleur) zijn er volgens de deelnemers aan de schouw weinig problemen. De reden hiervoor moet gezocht worden in ingebakken onveiligheidsgevoelens omdat de mensen liever 's avonds de straat niet meer opgaan (en dus ook niet meer weten hoe onveilig de straat wordt ervaren, een soort *veiligheidsdeformatie*).
- Een van de meest vervelende plekken waar jongeren hangen is de directe omgeving van de ingang van de Gouverneurhof/Lodewijk van Deyselstraat. Dit heeft te maken met de aanwezigheid van een aantal factoren:
  - de afwezigheid van zichtlijnen (en daarmee sociale ogen) op de kopgevels vanuit de portiekflats;
  - de nabijheid van snackbar en broodjeswinkel;
  - de aanwezigheid van muurtjes, waarop gehangen kan worden;
  - de aanwezigheid van een PEN huisje met fysieke rondhangruimte;
  - een riant aanbod aan vluchtwegen;
  - het gebrek aan alternatieve plekken.

Daarnaast zijn er factoren in het spel, die alles met normen en waarden te maken hebben. Aan het feit dat hier regelmatig vijftien tot twintig jongeren van 16.00 – 02.00 uur rondhangen, die verbaal uiterst grof zijn, kan met ruimtelijke middelen het nodige gedaan worden, maar een meer integrale benadering is hier op zijn plek. In die zin zal er ruim aandacht voor de brede school en als equivalent daarvan, de 'brede moskee' moeten zijn.

2 Schouw vanuit veiligheidsoptiek van buurten 6, 7 en 8 Geuzenveld/Slotermeer

Vooraf

De buurtschouw vond plaats met vertegenwoordigers van buurtcomités, een buurtregisseur van politie, alsmede vertegenwoordiging van het stadsdeel (Volkshuisvesting). De leiding lag bij het RIGO. Door de buurtcomitéleden is op verschillende plekken in de buurten 6,7 en 8 stilgestaan, waardoor een goed beeld van het functioneren van de buurten mogelijk is.

Voor het toetsen van plannen en het maken van risicoanalyses maakt DSP-groep altijd gebruik van de toetsingscriteria voor sociaal veilig ontwerpen (Van der Voordt en van Wegen, TU Delft 1990). Deze oorspronkelijke acht criteria zijn door voortschrijdend inzicht bij grotere praktijkgerichte projecten (Utrecht City Project, Ondergronds bouwen) binnen DSP-groep teruggebracht tot volgend vierluik:

- Attractiviteit.
- Toegankelijkheid.
- Territorialiteit/markering.
- Zichtbaarheid.

De oorspronkelijke acht criteria (aanwezigheid potentiële daders, aanwezigheid van sociale ogen, zichtbaarheid, betrokkenheid/verantwoordelijkheid, attractiviteit, aantrekkelijkheid potentieel doelwit, toegankelijkheid/vluchtwegen, fysieke kwetsbaarheid van potentieel doelwit) vallen hierbinnen. Naast deze criteria is voor onze benadering het drieluik 'context-ontwerp-beheer' van groot belang voor het krijgen van greep op het studiegebied.

Tijdens de twee uur durende schouw zijn bij de verschillende verkavelingsvormen, openbare ruimten en entreesituaties opmerkingen geplaatst ten aanzien van sociale veiligheid. Deze zijn deels door het RIGO opgetekend. Net als bij buurt 5 zijn de belangrijkste constatering opgehangen aan genoemde criteria. De weergave volgt per onderdeel op hoofdlijnen de wandeling. Soms zijn bij een geconstateerd probleem meerdere criteria van toepassing.

2.1 Attractiviteit

- Net als buurt 5 heeft dit deel van Geuzenveld een open en ruime structuur met veel groenvoorzieningen. Bij de buurten 6 en 7 is de oorspronkelijke opzet van grasvelden met een zoom van struikbeplanting, met af en toe een losse boom nog in de oorspronkelijke staat. Dat heeft te maken met het feit dat er vooral ouderen wonen. In die zin is hier sprake van een sterke territorialiteit; jongeren uit andere delen van de buurt komen hier dan ook niet rondhangen. Al is de tendens wel dat er meer gezinnen met kleinere kinderen komen wonen. Du moment dat er in buurtjes, buurt 8, maar ook bij de 'Drie haken', (veelal allochtone) jongeren in grote aantallen gehuisvest zijn, valt op dat de binnenterreinen met een anti-voetbalactie volgegooid worden met struiken en vaak ook nog eens met hekwerken afgesloten worden.

Voorbeelden van dit laatste zijn vooral te vinden in buurt 8 (tussen Sam van Houtenstraat en John Coltermanstraat).

- Dit soort binnenterreinen is dubbel onaantrekkelijk: bewoners kunnen er niet in, kinderen kunnen er niet spelen en vaak bestaat het uit een technisch groen, met een lage belevingswaarde. Voorbeelden van de vrij toegankelijke grasvelden zijn overal in buurt 6 en 7 te vinden. Het grote voordeel naast dat het toegankelijk is voor spel en verblijf is dat de zichtlijnen goed zijn: bij het dichtgooien met struiken wordt behalve de toegankelijkheid ook de zichtbaarheid verkleind.
- Meer dan dat in buurt 5 het geval is, is er in de buurten sprake van een eigen identiteit. Vooral het buurtje met de witte laagbouw heeft een dorpsachtig karakter. Maar ook andere buurtjes in de delen 6 en 7 hebben een vergelijkbare samenhang; zoals het deel van buurtje 6 ten zuiden van de Troelstralaan tot de Savornin Lohmanstraat.
- Wat evenwel absoluut een negatieve bijdrage levert aan de identiteit is de naamgeving van de straten. Het is voor bezoekers erg vervelend dat lineaire wegen en hier aan geschakelde hofjes dezelfde naam hebben. Dit komt o.a. voor bij de Sam van Houtenstraat. En al helemaal niet als er dan ook nog op een apart bord met te kleine letters wordt aangegeven, dat een bepaald aantal nummers alleen vanaf een andere straat te bereiken is. Dit laatste is o.a. bij het Berlagehof het geval. Het werkt onveiligheidsgevoelens in de hand indien iemand, onbekend met de buurt, 's avonds op zoek moet naar een adres. Oriëntatie is een opmaat voor identiteit en veiligheidsgevoelens.
- Er zijn veel kleine goed verzorgde kinderspeelplaatsen. Dit valt temeer op, omdat in buurt 5, een kinderrijke buurt, slecht verzorgde plekken aanwezig waren, terwijl buurten 6 en 7 juist kinderluw zijn.
- In buurten 6 en 7 is weinig overlast door rondhangende jongeren. Er wordt wel eens bij de speelplaats aan de Brediusstraat rondgehangen met brommertjes, maar dat levert desgevraagd weinig overlast op bij bewoners.
- Grote problemen met rondhangende en voetballende jongeren zijn er vooral bij de portiekflats van architect Dudok (tussen Aalbesstraat, Nolenstraat, Sam Houtenstraat en Goeman Borgesiusstraat). De hoekoplossing is dermate gekozen, dat er een enorme betegelde vlakke ligt. In samenhang met de blinde kopgevels is dat een ideale plek om een balletje te trappen. Eén van de leden van het bewonerscomité zegt te overwegen te verhuizen omdat hij en zijn vrouw niet meer tegen deze vorm van buurtverlast kunnen.
- Het lijkt wel of het voetbalveld aan het Michel de Klerkhof voor de jongeren alweer te ver weg is om vanuit de buurtjes naar toe te trekken. Wellicht dat de Aalbesstraat voor opgroeiende kinderen toch een te grote barrière is om te nemen.
- De 'Drie haken' van Rochesdale zien er armoedig uit en zo ook de openbare ruimte. Dit heeft zijn neerslag qua uitstraling naar een bredere omgeving.

- Er is een ontmoedigingsbeleid van winkeltjes in de Sam van Houtenstraat. Het is duidelijk dat van de huurders verwacht wordt dat zij tegen betaling van hogere huren zullen verhuizen naar de Geuzenbaan. Het is op zich jammer dat de winkelstrip inboet aan attractiviteit. Belangrijker evenwel is dat er een duidelijk vormgegeven goed gewortelde functie verdwijnt en het maar de vraag is of er een dergelijke functie met uitstraling op de begane grond kan terugkeren. En dat er geen - zoals dat zich elders in buurt 8 zich voordoet - opslag komt of een (fysiotherapie)praktijk met kille blinde gevels.

2.2 Toegankelijkheid

- Meer nog dan dat in buurt 5 het geval is, is de trambaan een barrière. Dit wordt veroorzaakt door dat de tramrails op een dijklichaam liggen en ook de keerlus in zijn geheel op een verhoogd veld is gesitueerd. De oversteekbaarheid van de burgemeester Roëlstraat is daardoor slecht. Het tunneltje in het verlengde van het De Grote Geusplein is een weinig aantrekkelijke onderdoorgang.
- Daarnaast is de oversteek door de winkelwand aan de Nicolaas Ruycha-verstraat ronduit moeizaam: een verkeersonveilige oversteek en twee keer door een in het groen 'uitgehouden' trappartij moeten genomen worden. De meeste voetgangers nemen dan ook de onderdoorgang van het viaduct aan de Colijnstraat.
- In de toekomst wordt bij het realiseren van de Geuzenbaan en het opwaarderen van het Lambertus Zijlplein tram 13 doorgetrokken en is de keerlus overbodig. Zowel het dijklichaam als het plateau worden afgegraven en alles zal op maaiveld komen te liggen. Dit zal een sterke verbetering van de condities voor sociale veiligheid opleveren: geen tunnel meer en geen wachtplek op een desolate groene vlakke.
- Het Lambertus Zijlplein en de Geuzenbaan zullen voor langere tijd één grote bouwput vormen. Het is belangrijk voor het welbevinden van de bewoners en gebruikers dat er tijdens de bouwactiviteiten iets gedaan wordt aan de bereikbaarheid. Een korte termijn actie is erg wenselijk: anders start het plein zijn doorstart bij oplevering met een negatieve beeldvorming.

2.3 Territorialiteit/markering

- Opvallend is de aanwezigheid van soms enorme plakkaten trottoir, die direct grenzen aan woningen. dat geldt voor zowel laagbouw (Dudok de Withof) als voor galerijflats (Colijnstraat tussen Savornin Lohmanstraat en Roëlstraat, maar ook bij de Dirk Sonoystraat).
- Theoretisch kunnen voetgangers dus pal langs de ramen schuifelen; daarmee komt de privacy in het geding. Je ziet dan ook dat mensen de ramen aan de straatzijde vaak hermetisch afsluiten met luxaflex e.d. Daarmee vervalt de mogelijkheid van betrokkenheid bij het publiek domein en ben je sociale ogen kwijt. Wanneer er zulke grote verharde oppervlakken zijn, liggen er kansen om bijvoorbeeld voortuinen maken (in Den Haag Zuidwest zijn hier recente voorbeelden van terug te vinden).

Daarmee wordt een kans gecreëerd om de betrokkenheid bij de openbare ruimte te vergroten.

- Door tussen 2 portiekflats hekken te plaatsen (buurt 8) wordt er een voorzet in de richting van het gesloten bouwblok gemaakt, maar is de belevingswaarde en gebruikswaarde van het binnenterrein nihil. Hier liggen kansen voor nutstuinen voor de bewoners van de blokken.
- De woningen in buurt 7 die grenzen aan de singel bij W.M.S. (de sportvelden) met adressen aan de Dudok de Withof, Jaap Edenstraat en Hendrik Bulthuisstraat, staan met hun achterkanten aan het openbaar groen. Daarmee zijn ze een aantrekkelijk doelwit voor inbraak. Zeker de woningen aan de Dudok de Withof (Rochesdale) hebben die dubieuze kwaliteit, omdat ze ook nog voorzien zijn van een achterpad, dat van het grasveld is afgescheiden door een (slecht onderhouden) haag. In combinatie met weinig criminaliteitsbestendige gevelelementen en dito hang- en sluitwerk is de inbraakwerendheid vaak minder dan twee minuten. Zo kan een inbreker ongezien zijn slag slaan. Bij renovatie zou hier het Politiekeurmerk Veilig Wonen Bestaande Bouw uitkomst kunnen bieden.

2.4 Zichtbaarheid

- Bij 4 woningenstroken in het 'witte buurtje' (o.a. aan de Jan Springerhof) komen slecht verlichte achterpaden voor, die de bergingen ontsluiten. Omdat er ook geen woningen haaks op het achterpad staan is het zicht marginaal. Het aanbrengen van (minimaal) oriëntatieverlichting is opportuun.
- Opvallend is dat in bijna het gehele deel waar geschouwd is, de grotere toevoerwegen daargelaten, een lage Friso Kramer mast is toegepast. Deze mast is een echte 'langzaamverkeersmast'. Hoewel er recent een lichtmeting is geweest is het de vraag of er voldoende naar de aspecten van sociale veiligheid is gekeken: daar gelden andere normen dan bij verkeersveiligheid: gelijkmatigheid, horizontale gemiddelde verlichtingssterkte en gelaatsherkenning zijn daarbij maatgevend (zie ook weer Keurmerk Veilig Wonen).